

Школа за основно образовање одраслих „Обреновац“
Обреновац

СКРИПТА ИЗ СРПСКОГ ЈЕЗИКА
ЗА ПРВИ ЦИКЛУС

Учитељи:

Иван Шарчевић

Слађана Шарчевић

Горан Цветковић

Први део првог циклуса (први и други разред)

Теме:

- Почетно описмењавање
- Усмено изражавање и разумевање прочитаног
- Писано изражавање

ПОЧЕТНО ОПИСМЕЊАВАЊЕ

Напишите слова како је показано:

А а

М м

И и

Т т

О о

Н н

С с

Е е

Прочитајте, па препишите речи:

тост

снимати

теме

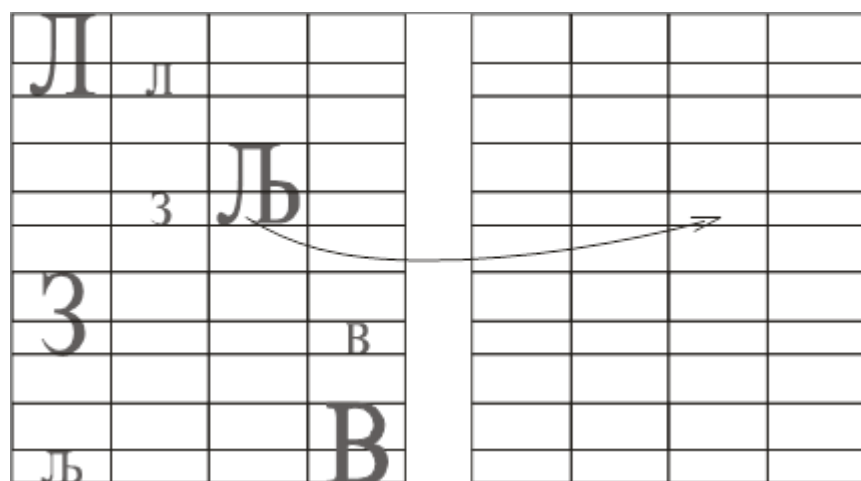
осетити

семе

сметати

Напишите слова како је показано:

Р р
Ј ј
У у
Ш ш

Прочитајте, па препишите речи:

завеса

лето

шљива

славуј

јаре

шумар

тестера

новине

Напишите слова како је показано:

Г г
П п
К к
Д д
Б б
Њ њ

Прочитајте, па препишите речи:

дрво ограда
клуба парк

зуб

њива

бунар

њушка

Напишите слова како је показано:

X x

Ж ж

Ч ч

Ћ ћ

Прочитајте па препишите речи:

хаљина

пуж

ружа

осмех

поврће

чизма

ученик

пролеће

Пронађите **погрешно написане речи**, па их правилно напишите:

ноч

чај

пеђ

ћесма

мачка

воче

куча

колач

честитка

Напишите слова како је показано:

Ф ф

Ц ц

Ђ ђ

Ч ч

Прочитајте, па препишите речи:

фудбал

палац

филм

цвет

цемпер

грожђе

вођа

оџачар

Од понуђених слова саставите и напишите речи:

кђа

аџк

уџбнеик

АЗБУКА

Аа 	Бб 	Вв 	Гг 	Дд
Ђђ 	Ее 	Жж 	Зз 	Ии
Јј 	Кк 	Лл 	Љљ 	Мм
Нн 	Њњ 	Оо 	Пп 	Рр
Сс 	Тт 	Ћћ 	Уу 	Фф
Хх 	Цц 	Чч 	џџ 	Шш

Издавачка кућа ПРЕЛАЗИ • Тринавска 17, Чачак, Србија • телефон: 032 348 252 • office@prelazi.rs • www.prelazi.rs

Учимо штампана слова латинице

Напишите слова латинице како је показано:

A a E e O o J j K k M m T t I i

Прочитајте, па препишите речи:

Joka mama tama Koja jaje Mita tata oko Tokio

Напишите слова латинице како је показано:

N n NJ nj V v U u B b S s Š š

Прочитајте, па препишите речи:

Nina uvo buba Sava šuma njiva nos vuk Kosta Maša

Напишите слова латинице како је показано:

P p R r G g L l LJ lj Z z Ž ž

Прочитајте, па препишите речи:

Lara pero grana zavesa žir Rista ljuljaška Zoran Luka

Напишите слова латинице како је показано:

C c Č č Ć ć D d Đ đ DŽ dž F f H h

Прочитајте, па препишите речи:

David cipela čaša đevrek ćošak odžak hleb Filip Đorđe

Препишите следеће реченице штампаним словима латинице.

Данас је Дарко купио банане на пијаци. Банане су биле жуте и велике, а он баш такве воли да једе. Када је дошао кући, његова сестра Љиља се много обрадовала зато што јој је брат купио банане.

УСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ И РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ

VOZNA KARTA

0072 PUTNIČKI VOZ
VAŽI OD 05.11.2010 DO 05.11.2010

☐	🕒	OD	-->DO
*	*	BEOGRAD	->PRIJEPOLJE
*	*	*	->*

DOLAZAK VIA-> <0072> **

POVRATAK VIA<-**

01 REDOVNA CENA:

05.11.10

007235885 BEOGRAD

007235888 BLAGAJNA/00042

RSD 880.00

16050 05.11.10 06:59

1. Заокружите слово испред тачног одговора. Ово је карта за:
а) аутобус; б) такси превоз; в) воз; г) брод.

2. Заокружите слово испред тачног одговора. Ово је пример:
а) месечне карте; б) дневне карте; в) карте за једну вожњу;
г) повратне карте.

3. Полазак је из _____, а долазак је у _____.

4. Цена карте је _____ динара.

5. Може ли се из карте видети када је предвиђен долазак у Пријеполје? ДА НЕ

1. INFORMACIJE	5
2. ZAPOSLENJE	5
a) ponuda	5
b) potražnja.....	5
3. PODUČAVANJE	6
4. POMOĆ U KUĆI.....	6
a) ponuda	6
b) potražnja.....	6
5. USLUGE	6
a) transport-selidbe.....	6
b) alarmi i sigurnosni sistemi	7
c) zanatske.....	7
d) servisne	8
e) pravno-knjigovodstvene.....	8
f) prevodilačke	8
g) grafičko-dizajnerske	8
h) projektovanje.....	8
i) ostale usluge.....	8

1. Овакав део садржаја може се наћи у:

- а) часопису *Ауто огласи*;
- б) часопису *Уради сам*;
- в) новинама *Огласи*;
- г) дневном листу *Политика*.

2. На којој страни можете потражити огласе за посао?

3. Ако Вам је потребна помоћ око превоза намештаја, можете прочитати страну _____.

4. Уколико Вам је потребан мајстор за поправку бојлера, читаћете страну _____.

ТВ Б 92	ТВ АВАЛА
9.30 Кажипрст	7.00 Маратон
10.00 Вести	8.00 Цртани филм
10.35 Амерички топ-модел	9.30 Документарна серија
11.30 Цртани филмови	10.00 Филм: Освајање слободе
12.55 Нинџа ратници (р)	12.30 Улови трофеј
13.50 Филм: Алфа мужјак (р)	13.00 Серија: Љубав у залеђу
16.00 Вести	14.00 Серија: Монк
16.40 Спортски преглед	15.00 Серија: Ало, ало
17.05 Серија: Штребери	16.15 Документарна серија: Занимљива Србија
17.30 Серија: Пријатељи	18.15 Филм: Нешто између
18.00 Серија: Пријатељи	20.00 Серија: Ало, ало
18.30 Вести	21.00 Филм: Џорџин закон
19.10 Сунђер Боб Коцкалоне	23.00 Серија: Удовице
19.30 Штрумпфови	24.00 Серија: Ало, ало
20.00 Нинџа ратници	1.00 Филм: Измишљени јунаци
21.00 Филм: Смртоносно оружје 2	
23.15 Вести	
23.50 Спортски преглед	
00.10 Амерички топ-модел (р)	
1.00 Саут парк	
1.25 Више од живота: Есма Реџепова	
2.15 Укључење у Б92 инфо	

1. Овај текст је:

- а) приказ филмова и телевизијских серија;
- б) реклама за ТВ канале;
- в) приказ вечерњег програма две телевизијске станице;
- г) приказ ТВ програма две телевизијске станице.

2. У колико сати можете погледати Дневник на ТВ Б92?

ПИСАНО ИЗРАЖАВАЊЕ

Напишите поруку својим укућанима куда идете и када се враћате.

Прочитајте огласе. Напишите оглас по свом избору.

Продајем половну машину за
прање веша у одличном
стању.
Позвати на број 013/123 456
после 17 часова.

Купујем старе ауспухе и
акумулаторе.
Горан 066/888 612

Пример формалне поруке

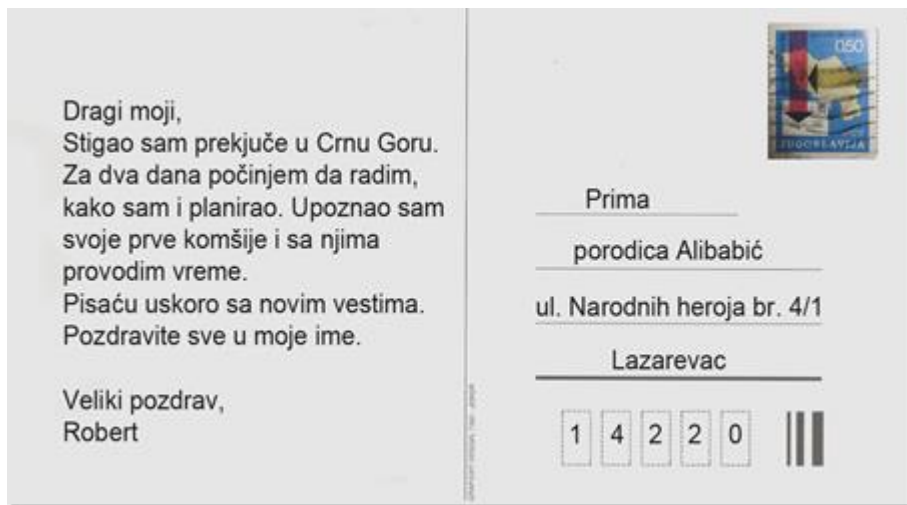
Пример неформалне поруке

Напишите поруку коју бисте послали свом пријатељу. Изаберите садржај по жељи.

Налазите се на путу. Треба да пошаљете препоручено писмо својим укућанима. Попуните образац за препоручено слање поштиљки.

Жиг поште		Пријемни број	Маса	Поштарина
ПОШТА ПОТВРДА О ПРИЈЕМУ ПОШИЉКЕ				
ПРИМАЛАЦ: Име и презиме улица број објекта број стана поштански број место поштански адресни код			Вредност Откупнина Повратница Авионом	Потпис пошиљача
Обр. П-2 Издаје и штампа: ЈП ПТТ саобраћаја „Србија“, РЈ „Хибридна пошта“ - Београд		Означити посебну услугу		

Прочитајте разгледницу.

Напишите својој породици разгледницу са пута.

**Други део првог циклуса (трећи и четврти
разред)**

Теме:

- Граматика и правопис
- Књижевност

ГРАМАТИКА И ПРАВОПИС

Именице су речи које означавају имена бића (човек, пас), предмета (сто, телевизор) и појава (киша, снег).

Именице имају два броја: једину (точак) и множину (точкови).

Именице имају три рода: мушки (човек), женски (жена) и средњи (дете).

Именице се деле на: заједничке (означавају заједничко име за више предмета са заједничком- истом особином и пишу се малим словом),

властите (означавају лично- властито име људи, животиња, називе река, планина, земаља... и пишу се великим словом),

збирне (означавају скуп бића или мноштво предмета у неодређеном збиру и оне су у целини небројиве) и градивне (означавају неку грађу или материју).

Примери заједничких именица: кутија, небо, облак, трактор, компјутер...

Примери властитих именица: Иван, Ђорђе, Белка, Велика Морава, Златибор, Шабаци...

Примери заједничких именица: цвеће, дрвеће, кестење, прасад...

Примери градивних именица: шећер, вода, брашно, камен...

Глаголи су речи које означавају радњу, стање или збивање.

Поред тога што означавају радњу, стање или збивање, глаголи исказују и време када се радња дешава.

Садашње време (радња се дешава у тренутку говора).

Примери: ја певам, ти читаш, он се вози, ми слушамо, ви ћутите, они трче.

Прошло време (радња се десила у прошлости, пре тренутка говора).

Примери: ја сам певао, ти си читала, он се возио, ми смо слушали, ви сте ћутали, они су трчали.

Будуће време (радња ће се догодити после тренутка говора).

Примери: ја ћу певати, ти ћеш читати, он ће се возити, ми ћемо слушати, ви ћете ћутати, они ће трчати.

1. Подвуци у следећем тексту именице, а глаголе заокружи.

Уска, кривудава стаза водила нас је до бистрог поточића. Прозирна и хладна вода хучала је између стрмих стена. Свеж ваздух је опијао. Ускоро ће доћи пролеће.

2. Покушај да завршиш започете реченице користећи следеће глаголе
цурити, жуборити, појавити, лити, надоћи, капати, тече.

1. Досадна киша је _____ .
2. Весели поточић _____ .
3. Река је _____ и однела мост.
4. Вода _____ с листа.
5. Низ прозорско стакло _____ .

3. На основу слике смисли три реченице које у себи садрже именицу и глагол.

Субјекат је вршилац радње у реченици. Проналази се у реченици на питање: КО ВРШИ РАДЊУ?

Предикат показује шта ради субјекат у реченици. Предикат проналазимо у реченици питањем: ШТА РАДИ СУБЈЕКАТ?

Примери:

Пас лаје.

Цвеће цвета.

Лука црта.

Пас, цвеће и Лука су субјекти у реченици, а **лаје, цвета и црта** су предикати у реченици.

Погледајте табле са натписима улица. Уочите велика и мала слова.

Препишите правилно текст. Обратите пажњу на правилан почетак и завршетак реченице.

Живим у улици живојина мишића, близу трга ослобођења. сваког дана на путу до посла пролазим улицом народних хероја. ту су поставили рекламу о старој планини.

Реченица је мисао изражена речима. Увек почиње великим словом и најчешће се завршава тачком.

Реченице по значењу могу бити:

-обавештајне (њима се даје неко обавештење и имају тачку на крају.) На пример: Пада киша.

-упитне (поставља се питање и имају знак питања ? на крају.) На пример: Колико је сати?

-узвичне (њима се нешто заповеда и имају узвичник ! на крају.) На пример: Отвори прозор!

Реченице по облику могу бити: потврдне (нпр: Никола је дошао.) и одричне (Никола није дошао.)

Бројевима се изражава колико има чега на броју или које је нешто по реду. Према томе, могу бити: основни (један, два, три,...двадесет,...триста...) и редни (први, други, трећи,...тридесети...) После њих се пише тачка (2.= други, 7. = седми, 48. = четрдесет осми).

Скраћенице су скраћени делови појединих речи или група речи. На пример: ОШ (основна школа), др (доктор), РС (Република Србија), и сл. (и слично), стр. (страна), см (центиметар).

1. Обавештајну реченицу подвуците. Упитну реченицу заокружите.

Крећем на разговор за посао.

Заборавио сам потребна документа!

Хоћу ли стићи на време?

2. Подвуците реченице које су у одричном облику.

Јутрос Марина није отишла на пијацу.

Породице са децом се шетају у парку.

У јулу и августу су високе температуре.

Моји синови неће да пођу са мном на утакмицу.

3. Напишите одговарајуће скраћенице:

метар _____

килограм _____

литар _____

4. Препишите следећу реченицу тако што ћете бројеве написати речима:

У среду, 21. 3. потребна су ми 4 радника за послове утовара робе.

КЊИЖЕВНОСТ

НАРОДНА књижевност: преноси се у народу кроз векове, често усмено.

УМЕТНИЧКА књижевност: садржи мисли и осећања писца, а код читаоца изазива одређена осећања и расположења. Увек се зна име писца!

Књижевност се може делити и на:

- **ПОЕЗИЈУ**, где је текст обично подељен на строфе и стихове (песма)
- **ПРОЗУ**, где текст није никако ограничен (приповетка, роман)
- **ДРАМУ**, где се радња догађа на сцени у присуству гледалаца.

Текстови као што су народне приповетке и басне приказују животиње које говоре и имају људске особине. На тај начин се приказују заправо људи са свим својим врлинама и манама, а на читаоцу је да извуче поуку из таквог текста. **Вук Караџић** и **Доситеј Обрадовић** су записали велики број таквих текстова.

Пролећница

Јован Јовановић Змај

Пчелица зујка,
Ветрић лахори,
Поток у гори
Јасно жубори;
Лоза се вије,
У роси мије.
Птичице поје
Песмице своје;
Шумица иста
помало листа.
Све се понавља:
Пролеће с' јавља.
А жарко сунце
Злати врхунце
Фрушке нам горе
Осветком зоре;
Зирнеш ли куд,
Лепота свуд.
Све се понавља:
Пролеће с' јавља.

Тамо у трави
Зумбул се плави:
Ту у забави
Вредни су мрави;
И цврчак цврчи,
Травицом трчи,
Те тако слави
Живот нарави;
Лептирак шари
Цвећем летари;

И све што гмиже
Живље се диже;
Све се понавља:
Пролеће с' јавља.
Гле, деце мале
Где се у гају
У загрљају
Љубе и шале!
Благо тој деци –
- То је пролеће
Блажене среће.

*Ово је једна **ОПИСНА** песма.

Шта мислиш, зашто се ова песма зове описна? Шта она описује?
Зашто песма носи наслов Пролећница?

Стрепња

Десанка Максимовић

Не, немој ми прићи
Хоћу издалека
да волим и желим твоја ока два.
Јер срећа је лепа само док се чека,
док од себе само наговештај да.
Не, немој ми прићи
Има више дражи
ова слатка стрепња, чекања и стра'.
Све је много лепше донде док се тражи,
о чему се само тек по слутњи зна.
Не, немој ми прићи
Нашта то и чему?
Издалека само све ко звезда сја;
издалека само дивимо се свему.
Не, нек ми не приђу ока твоја два.

*Ово је једна **ЉУБАВНА** песма.

Шта мислиш, зашто је ово љубавна песма? Шта значи реч „стрепња“?

Препиши два стиха (два реда из песме) која ти се највише свиђају.

Тамо далеко

Тамо далеко, далеко од мора,
Тамо је село моје, тамо је љубав моја.
Тамо је село моје, тамо је љубав моја.

О зар је морала доћ', та тужна несрећна ноћ,
Када си драгане мој, отиш'о у крвави бој.

Тамо далеко, где цвета лимун жут,
Тамо је српској војсци једини био пут.
Тамо је српској војсци једини био пут.

Тамо далеко, далеко од мора,
Тамо је село моје, тамо је Србија.
Тамо је село моје, тамо је Србија.

Без отаџбине, на Крфу живех ја,
и опет весело кличем, живела Србија!
и опет весело кличем, живела Србија!

*Ово је једна **РОДОЉУБИВА** песма.

Објасни речи *родољубље* и *отаџбина*.

Каква осећања буди у теби ова песма?

Роман је прозно књижевно дело већег обима. У њему је описан један главни јунак, а некад и више њих. Многи романи се састоје и од више књига.

Романе су писали: Иво Андрић (На Дрини ћуприја), Бранко Ћопић (Орлови рано лете), Стеван Сремац (Поп Ћира и поп Спира) и многи други.

Одломак из романа „На Дрини ћуприја“ Иве Андрића:

„Већим делом свога тока река Дрина протиче кроз тесне гудуре између стрмих планина или кроз дубоке кањоне окомито одсечених обала. Само на неколико места речног тока њене се обале проширују у отворене долине и стварају, било на једној било на обе стране реке, жупне, делимично равне, делимично таласасте пределе, подесне за обрађивање и насеља. Такво једно проширење настаје и овде, код Вишеграда, на месту где Дрина избија у наглом завоју из дубоког и уског теснаца који стварају Буткове Стијене и Узавничке планине. Заокрет који ту прави Дрина необично је оштар а планине са обе стране тако су стрме и толико ублизу да изгледају као затворен масив из кога река извире право, као из мрког зида. Али ту се планине одједном размичу у неправиан амфитеатар чији промер на најширем месту није већи од петнаестак километара ваздушне линије.“

Приповетка је краће прозно дело, по обиму мање од романа. У њој је обично описан краћи период из живота главног јунака или нека карактеристична појава у друштву.

Писци приповедака су: Иво Андрић (Аникина времена), Лаза Лазаревић (Први пут с оцем на јутрење), Борисав Станковић (Увела ружа) и многи други.

Одломак из приповетке „Увела ружа“ Борисава Станковића:

„Опет сам те сневао! Као жалиш што сан оде, те и ти с њиме! Како бих волео да то не беше само сан, сан и ништа више. Али хвала и сну. Слађе је сневати него ли збиљу гледати и фушити се од наврелих осећаја, успомена, и тешка, хладна, самотна живота... Да, слађи је сан, сан детињства и младости; сан старе, поцрнеле и чађу испуњене куће са великом баштом ограђеном тарабама и пуном цвећа, старих шимишкова, испуцаних стабала од крушака и кајсија, с густим, густим ибуновима и грмљем; сан потока што поред куће тече са високим тополама, младим врбама, брестовима и меком, увек влажном травом.“

Биографија је књижевни жанр који описује живот неке истакнуте личности. Циљ биографије је да целовито прикаже живот изабране особе. Данас се пишу биографије људи који су на било који начин занимљиви јавности.

Пример су биографије глумаца Џон Вејна и Мерилин Монро, политичара Била Клинтона или спортисте Мајкла Џордана.

Одломак из биографије Вука Стефановића Караџића:

„Вук Стефановић Караџић је рођен 1787. године у Трипићу близу Лознице, у породици у којој су деца умирала, па је по народном обичају, добио име Вук како му вештице и духови не би наудили. Његова породица се доселила из Црне Горе из Дробњака. Мајка Јегда, девојачки Зрнић, родом је из Озринића код Никшића.

Писање и читање је научио од рођака Јевте Савића Чотрића, који је био једини писмен човек у крају. Образовање је наставио у школи у Лозници, али је није завршио због болести. Школовање је касније наставио у манастиру Троноши. Како га у манастиру нису учили, него терали да чува стоку, отац га је вратио кући.“

Аутобиографија је облик биографије, који се пише у првом лицу јер особа пише о самој себи обично од рођења па до смрти, или само неке делове свог живота.

Аутобиографије су писали: Бранислав Нушић (Аутобиографија), Доситеј Обрадовић (Живот и прикљученија) и други.

Одломак из „Аутобиографије“ Бранислава Нушића:

„О љубави сам ја имао прве основне појмове већ за раног детињства. Тада смо ја, наша служавка и један практикант из начелства свако предвече разговарали иза капије о љубавним стварима. Штавише, ја сам тај који је и дао повода овој љубави, јер се практикант прво са мном упознао, а ја сам га тек представио нашој служавки. То је познанство било сасвим случајно. Ја сам био пред кућним вратима у наручју куваричином. Практикант, пролазећи улицом, пришао је мени, помиловао ме је и рекао: — Како је слатко ово дете, је л' то ваше? — Ију! — цикнула је служавка — откуд бих ја могла имати дете кад нисам ни удата! На основу тога питања, да ли може или не може имати дете иако није удата, они уђу у дубљи разговор, који сутрадан наставе, прексутра су већ били у најтешињем пријатељству. Отада смо се нас троје свако предвече састајали иза капије.“

Драма је један од три основна књижевна рода, поред лирике и епике. У основи драме је радња која се догађа на сцени, у присуству гледалаца, који прате живот, судбине и проблеме драмских јунака. Одлика драме јесте дијалог који воде различити ликови.

Примери драме: Јован Стерија Поповић (Покондирена тиква), Бранислав Нушић (Госпођа министарка) и друге.

Одломак из драме „Госпођа министарка“ Бранислава Нушића:

„Обична грађанска соба.

Старо канабе, две фотеље и неколико простих, трпезаријских столица. Троја врата у дну, десно и лево и један прозор десно. У средини собе велики, застрт сто, по њему прострте једне старе очеве панталоне које ће госпа Живка прекројити за сина.

I

ЖИВКА, САВКА

ЖИВКА, САВКА

САВКА (седи крај стола): Шта си се замислила?

ЖИВКА (стоји иза стола, о врату јој виси сантиметар, а у руци велике маказе. Наслонила маказе на усне и замислила се гледајући у панталоне): Гледам, знаш, како да избегнем ово место што се излизало.

САВКА: Не можеш га избећи, него подметни парче.

ЖИВКА: Готово, а и онако ће му трајати од петка до суботе.

САВКА: А цела, а? Па знаш како је, нека је само жив и здрав, па нека цела.

ЖИВКА: Ју, није да цела, тетка, него дере као вук јагњећу кожу. И купуј, и прекрајај му, и никад ништа на њему цело ни двадесет и четири сата.

САВКА: Несташан, много несташан!“

Народна (усмена) књижевност се састоји од прича и песама које су створили непознати талентовани појединци. Њихове умотворине преносиле су се усмено са генерације на генерацију, а првобитна прича или песма често је мењала свој облик и садржину јер је неко од преносилаца током причања или певања нешто додавао или изостављао. Зато су народне умотворине дело многих појединаца, али из разних крајева и различитих времена.

Творци народних књижевних дела нису имали образовање стечено кроз школу (нису били писмени), већ су стицали знање богатим животним искуством. Наше народне приче и песме сачуване су захваљујући Вуку Стефановићу Караџићу, који их је сакупио, средио и забележио, и тако сачувао од заборава. Његовом заслугом оне су познате и далеко ван граница Србије. Народна књижевност се дели на: народну поезију (песме) и народну прозу.

Народна поезија се дели на : лирске, епске и лирско-епске песме.

Народна проза се дели на : народне приповетке, народне бајке, народне басне, народне легенде...

Наше народне лирске песме садрже осећања и размишљања наших предака пре неколико векова. Непознати обдарени појединци исказивали су своја и народна осећања о свакодневном животу. Народне лирске песме су настале из потребе да се пева о некој животној ситуацији, о осећањима и расположењима, жељама и сновима.

Познате лирске песме су: Љубавни растанак, Драги и недраги, Момак и девојка, Наджњева се момак и девојка и друге.

Љубавни растанак

Два цвијета у бостану расла,

плави зумбул и зелена када.

Плави зумбул оде на Дољане,

оста када у бостану сама.

Поручује зумбул са Дољана:

Душо моја, у бостану кадо,

како ти је у бостану самој?

Одговара из бостана када:

Што је небо, да је лист `артије,
што је гора, да су калемови,
што је море, да је црн мурећеп,
па да пишем три године дана,
не бих моји` исписала јада.

Народна епска песма има описан један догађај, главног јунака и друге личности. Радња се дешава на одређеном месту, а личности разговарају, сукобљавају се, воле се и мрзе. Због тих особина епска песма може се препричати. Народне епске песме настале су у периоду дуге и тешке борбе против турских освајача. У њима се пева о борбама и догађајима на бојиштима, о многим јуначким подвизима истакнутих појединаца, као и народа у целини.

Познате епске песме су: Женидба Душанова, Бановић Страхиња, Косовка девојка, Смрт мајке Југовића, Марко Краљевић и бег Костадин, Смрт војводе Пријезде, Стари Вујадин, Мали Радојица, Ропство Јанковић Стојана и друге.

Одломак из песме „Стари Вујадин“:

„О синови, моји соколови,
Не будите срца удовичка,
Но будите срца јуначкога,
Не одајте друга ни једнога,
Не одајте ви јатаке наше
Код којих смо зиме зимовали,
Зимовали, благо остављали;
Не одајте крчмарице младе,

Код којих смо рујно вино пили,
Рујно вино пили у потаји.”

Лирско-епска песма је песничко дело где постоји развијена радња, главни јунак али и осећања. Оне су дуже од лирских песама, а догађаји у њима дати су врло осећајно. Теме тих песама су најчешће љубав или мржња везане за породични живот.

Познате лирско-епске песме су: Хасанагиница, Смрт Омера и Мериме, Стојан и Љиљана.

Одломак из песме „Хасанагиница“:

„Шта се б'јели у гори зеленој?
Ал' је снијег, ал' су лабудови?
Да је снијег, већ би окопнио,
лабудови већ би полетјели.
Нит' је снијег нит' су лабудови,
Него шатор аге Хасан-аге;
он болује од љутијех рана.
Облази га мати и сестрица,
а љубовца од стида не могла.“

Народна приповетка је краће прозно дело у којем је, обично, описан краћи период из живота главног јунака или нека карактеристична појава у друштву. Радња је у њој динамична, а приповедање сажето.

Народне приповетке се деле на: народне бајке, народне басне, народне легенде...

Бајка је прозно дело у којем су догађаји и доживљаји личности или појаве у природи измишљени, чудновати, немогући. У бајкама је све могуће: вештице претварају девојке у жабе, јунаке у коње, а животиње и биљке имају моћ говора и способност вршења људских радњи. Човек у њима има необичне особине и чудесне моћи, испуњава најтеже задатке, разуме говор животиња и биљака. Током радње дешавају се нагли обрти и неочекивани догађаји.

У бајкама се срећу предмети са фантастичним својствима (летећи ћилим, чаробна лампа, чаробни штапић, торба која се никада не празни итд.). Сви ти предмети помажу обичном човеку да победи моћне природне или друштвене силе. Наиме, обични људи нису знали о постанку природних сила (кише, поплаве, суше, грома) или друштвених сила (царева, попова, трговаца), па су их се бојали, а због страха рађало се сујеверје. Наши преци, веома сиромашни, живо су замишљали своје победе над моћним силама, снове о срећи и благостању. Њихов завршетак је увек леп: побеђују правда и поштење, а зло бива кажњено. У бајкама се не казују ни имена лица, ни имена места, ни време догађаја. Пуне су нестварних бића: цинова, аждаја, змајева, чаробњака, ђавола, вила, духова.

Наше народне бајке су: Баш-Челик, Биберче, Немушти језик, Чардак ни на небу ни на земљи и друге.

Одломак из бајке „Чардак ни на небу ни на земљи“:

„Био један цар, па имао три сина и једну кћер, коју је у кавезу хранио и чувао као очи у глави. Кад девојка одрасте, једно вече замоли оца да јој допусти да изиђе с браћом мало пред двор у шетњу, и отац јој допусти. Али тек што изиђе пред двор, у један мах долети из неба змај, ичена девојку између браће и однесе је у облаке.“

Басна је кратко прозно дело о животињама којима су дате неке људске особине, пре свега говор. У њој се, преко ликова животиња, откривају особине људи и указује на њихове недостатке и мане. Свака животиња увек представља одређену човекову особину, на пример: лисица – лукавост, лав – снагу, јагње – наивност, магарац – тврдоглавост, мрав – вредноћу. Басне се често састоје из дијалога са јасно наглашеним завршетком. У њима се увек налази поука (наравоученије).

Наше народне басне су: Лисица и гавран, Во и миш, Вук и јагње, Медвед и пчеле и друге.

Одломак из басне „Во и миш“:

„Почне од муке скакати и на ноздрве тако страшно дувати, да га они миш чује, па дотрча питајући вола:

– Шта ти би?

– Зло и наопако, видиш, замакох се!

– Сјекни роговима, те прекини коноп.

– Бих, да ми коноп није около врата. Но помози сад ал’ никад.

– Ја бих, али не смијем на твој врат скочити.

– Скачи не по врату, него и по очима, само помози.

Миш скочи и мало помало презризе он коноп и једва жива курталише вола од смрти. Кад се во освијести, покаје се што је зборио мишу, па у себи рече: „Тешко свакоме силноме и омраженоме!“

Кратке народне умотворине су: пословице, загонетке, питалице и брзалице.

Пословице су кратке, језгровите и сликовите мисли засноване на животном искуству. Оне изражавају уобичајене идеје и веровања. Често се употребљавају и у свакодневном говору.

Примери:

- *Ко другоме јаму копа, сам у њу упада.*
- *У лажу су кратке ноге.*

Загонетке су облик игре погађања у којима је вешто скривено право значење које треба одгонетнути. Загонетке имају два дела: намерно загонетно или двосмислено питање које захтева размишљање и одгонетку као одговор на то питање.

Примери:

- *Беле коке испод стрехе вуре. (зуби)*
- *Пуна школа ђака, ниоткуда врата. (лубеница и семенке)*

Питалице су састављене од питања и мудрог одговора. У њима се на изазовно питање даје проницљив, оштроуман, духовит, а понекад и ироничан одговор. Према томе, питалице су кратке, неразвијене приче сведене на питање/одговор.

Примери:

- *Питали миша:*
„У ком селу најбоље живиш?”
„У оном где нема мачака.”

Брзалице су преко игре и смеха, брзим изговарањем и понављањем без грешке, изоштравале моћ запажања и памћења. Међутим, обично се дешава да при брзом изговору дође до грешке у изговору бар једне речи, што изазива смех код присутних.

Примери:

- *На врх брда врба мрда, врба мрда на врх брда.*
- *Риба риби гризе реп.*